

LAC DU DER-

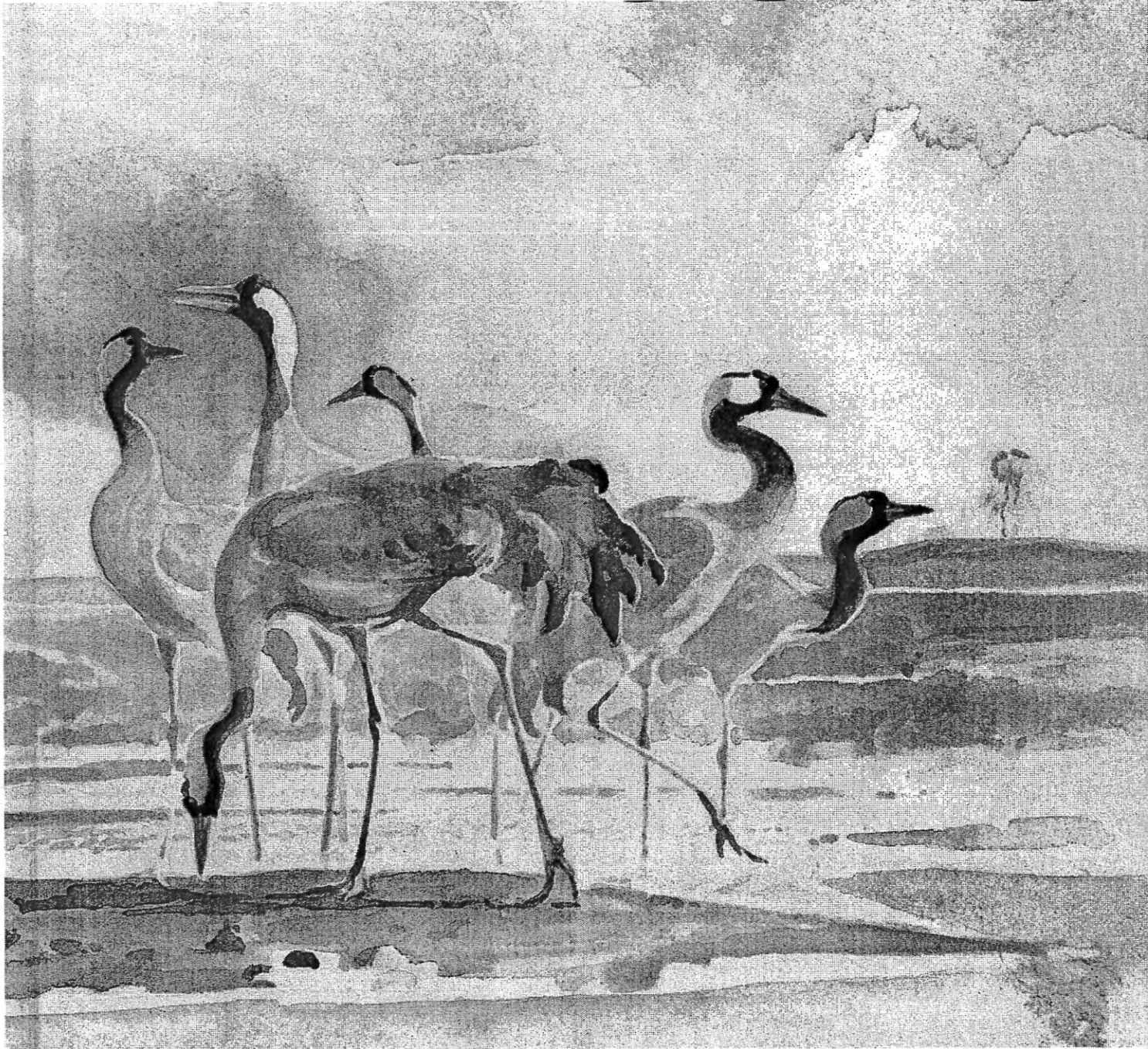
R₂

5/5 t/m 9/5

(2001)

- CHANTECOQ

(Joop Vrielink +
Gerrit Wil-
deman)

VERSLAG KNNV REIS
5-9 MEI 2001

HOTEL **
RESTAURANT ***

Le
Cheval Blanc

Tél. 03 26 72 62 65 - 21, rue du Lac - Fax 03 26 73 96 97

51290 GIFFAUMONT France

siren 353 811 854

Voorwoord.

In het KNNV Jubeljaar 2001 schenkt onze eeuwoude vereniging speciale aandacht aan een bijzonder dier: de Kraanvogel. Grus grus, Grue, Crane, Kranich, Kurki (fins), Trana (zweeds), Kuorga (laps); 'De vogel die zo groot is als een mens'.

We gaan ze opzoeken in Frankrijk, Polen en Spanje.

Onze busjesgroep mocht daarbij het spit afbijten met een reis naar het Lac du Der, de befaamde pleisterplaats van deze kranige Kranen op hun lange trektochten tussen toendra en Extremadura.

Geen wonder dus dat de reis geheel voltekend was.

Het werd genieten geblazen; Kraanvogels, te land, ter 'lac' en in de lucht. En daar bleef het niet bij; sneeuw in de Ardennen, ochtendmist boven het meer, nauwelijks regen, soms zelfs een zometje tijdens de picnic-lunch. Grote zilverreigers ijverden in elegance met de kraanvogels, ijsvogels zorgden bijna dagelijks voor een kleurige noot.

Een goed hotel met prima ontbijt en voortreffelijke diners, een leuke, onvermoeibare groep en een deskundige, enthousiaste reisleader; dan schrijft dit voorwoord zich vanzelf.

De verslaggeving was wat informeel geregeld; de reporter van de woensdag bleek onvindbaar, maar Flora heeft dit op verzoek meer dan goed gemaakt.

Thea schreef een gedocumenteerde inleiding over de geologie van de regio en de bufferfunctie van de retentie-bassins; ze gaf tevens haar visie op de 1^e reisdag gezien vanuit de bus van Joop. (Zie bijlage 1, het typ- en plakwerk hiervan werd door Aly verzorgd.)

Joop leverde de vogellijst (bijlage 2) en ik kon het niet laten een kraanvogelgeschiedenis uit het jaar 530 voor Chr. als uitsmijter toe te voegen: 'Die Kraniche des Ibykus' (bijlage 3).

Alle dagverslaggevers en Friedrich von Schiller hartelijk dank voor hun bijdragen.

Uw bus- en verslag-bezorger.

Gerrit Wildeman.

Deelnemerslijst R2, Lac du Der. Maandag 5 t/m vrijdag 9 maart 2001.

Henk Besjes

Ben van Dijk

Mies Eveleens

Jowien Hermans

Toos van den Heuvel

Mimi Huibers.v.Neck

Siem van Huyzen

Thea Janssen

Joke Kollen

Flora Meyer

Jarg Pettinga

Aly van der Plas

Petra Sloof

Nancy Sondaal

Henk de Wijs

Ineke Zwarekant

Reisleider:

Joop Vrielink

2° Chauffeur

Gerrit Wildeman

Maandag 5 maart. Reisdag naar het Lac du Der.

Voor de reizigers naar het Lac du Der die in het Westen van Nederland wonen begon de groepsreis vanaf het NS-station in Dordrecht, alwaar ondergetekende met een 9-persoons Ford-Transit bus vanaf 8.15 u. gereed stond. Een Zeeuwse en een Arnhemse deelnemer waren de avond ervoor om reistechnische redenen al naar Dordt gekomen zodat een vlotte start mogelijk was en wij om 8.30 u. konden vertrekken.

Zonder noemenswaardige maandagochtend-verkeersproblemen werd de drukte bij Moerdijk, de Poot van Metz en Maastricht overwonnen. Zo kwamen we mooi op tijd bij het ontmoetingspunt, het laatste pompstation vóór de Belgische grens bij Eijsden, om 10.45 u. De andere bus, vertrekpunt Arnhem met Joop Vrielink als chauffeur en reisleider kwam een kwartier later. Wij wisten toen inmiddels al dat er geen bruikbare toiletten op onze stopplaats aanwezig waren, zodat we meteen gezamenlijk doorgereden zijn naar de ons aanbevolen eerst mogelijke stopplek in België, met koffie en toiletten; net over de grens.

Na Luik de weg over het Ardennen massief beklommen; de omgeving werd steeds witter en op het hoogste punt Baraque de Fraiture (647 m) lag een compleet sneeuwdek, maar gelukkig was de autoweg geheel sneeuwvrij.

Bij Bastogne de E25 verlaten en via de oude weg N5 verder om aldus in Martelange bij de eerste tankstop te profiteren van de Luxemburgse spotgoedkope dieselprijs. Je kan daar met een eenvoudig Nederlands giropasje betalen!

Na Martelange een nog kleinere weg gekozen richting Habay en Virton om via een piepkleine grensovergang bij Ecouvies in Frankrijk te kunnen geraken. De avond vóór het vertrek was ik door één van de deelnemers, Henk Besjes, namelijk attent gemaakt op grensblokkades door boze franse actiegroepen op alle gangbare autowegen tussen België/Luxemburg en Frankrijk; aldus de Nederlandse Teletekst, afdeling verkeer. Onze grenspost was de enige die niet genoemd werd.

Het was verdacht stil op deze weg, maar precies op de grensstreep kwam toch zeer onverwacht Franse politie tevoorschijn om ons aan te houden. "Avez-vous visité une ferme?" De portée van deze vraag drong niet direct tot mij door, in een flits dacht ik ..... zou hij soms veronderstellen dat wij als groep de boer op waren gegaan om scharreleieren, ardenner ham of weet ik veel aan de bron te gaan kopen.

Toen ik hem kon verzekeren dat we via grote wegen rechtstreeks uit Nederland kwamen op doorreis naar Frankrijk vond hij het niet nodig dat wij uitstapten om onze schoenen in gereed staande desinfectiebakken te ontsmetten, noch onze banden en wielkasten te behandelen. Wij mochten doorrijden en dit goldt ook meteen voor de achter ons staande bus van Joop, waarover ik verklaarde dat hij ook bij ons hoorde.

Gauw weg wezen, goed uitkijken bij de verkeersknoop rond de vestingstad Montmédy en toen een mij nog onbekende kleine weg D905 over de heuvels van de rechter Maasoever richting Verdun. Dit was het beste wat ons kon overkomen; vlak voor Peuvillers massa's kraanvogels dicht langs de weg, driftig fouragerend, roepend, bewegend en met korte vliegbewegingen. Prachtig zichtbaar vanuit de bus onder een mooie belichting in een heel aardig landschap. De reis kon toen al niet meer stuk.

Na Verdun de Voie Sacrée tot Bar-le-Duc, de navelstreng waarmee Verdun verbonden bleef met het achterland tijdens het Duitse offensief in de eerste wereldoorlog. Nog even de benen strekken op weg naar St Dizier; plantenmensen storten zich meteen op mosjes en ander klein gedoe, er bloeit nog nagenoeg niets. Om 17.45 u. zijn we bij 'Het Witte Paard' (Le Cheval Blanc) in Giffaumont-Champaubert.

Volgens de dagteller hebben we dan vanaf Dordt 524 km gereden. (Honderd km minder dan via de vanaf Bastogne vermeden autoroutes!)

Vlug de kamers verdeeld, we horen de kraanvogels al roepen. Direct wandelen we naar de dijk achter ons hotel als eerste kennismaking met het Lac du Der; we blijven er tot het donker. Dit zal zich de komende dagen nog vele malen herhalen.

Gerrit Wildeman.

Dinsdag 6 maart.

Vroeg op en om 6.45 u. op pad om naar opvliegende kraanvogels te gaan kijken. De opkomende zon gaf een kleurige tint aan dit wel zeer bijzondere schouwspel vooral wanneer je dit voor de eerste maal mag zien! Op een tamelijk smalle zandige strook omringd door water wordt in zeer groot aantal overnacht, ik denk wel enige duizenden. Op maisakkers van vorig jaar wordt dan overdag gefourageerd, 's- Avonds wordt weer naar de overnachtingsplaats teruggevlogen. Dat heen en weer vliegen is een lust voor het gehoor en gezicht. Hun geroep klinkt als zangerig, zeer welluidend getoeter, althans voor mij. Een prachtig gezicht is het wanneer de soms enorme V's komen aanvliegen, opdoemend aan de einder. Het geluid is verdragend wat tijdens de trek bij minder goede weersomstandigheden van groot nut is.

Tijdens het vliegen zorgen de vogels ervoor elkaar niet te hinderen, dat is goed waar te nemen: de vleugelslag van de ene gaat ongelijk ten opzichte van de andere kraanvogel. Ondertussen worden vele andere vogels gezien en gehoord, zij en wij zijn duidelijk wakker geworden en hoera, de zon schijnt, het belooft een mooie dag te worden.

Wat er zoal nog meer te horen en te zien was?

Smient, Grauwe gans, Aalscholver, Wintertaling, Meerkoet, Witte kwikstaart, Graspieper, Zwarte specht (roffel), Heggemus, Vink, Kraai, Roek.

Op de terugweg, naar het ontbijt, een vlucht trekkende kieviten.

Het programma voor deze dag: bij een aantal plasjes en vijvers kijken en een boswandeling. We beginnen in St Remy waar een mooi kerkje in vakwerkstijl aan alle kanten wordt gefotografeerd, de zon kon er ook niet mooier op schijnen. Net als op een aantal Geelgorzen. Een grote kijkhut 'Ferme des Grues' bezoeken we. Volgens Joop zijn op de ervoor gelegen maisvelden altijd (in het seizoen) kraanvogels te zien. Vandaag niet dus. Gelukkig duurt de teleurstelling maar heel kort: we horen ze reeds aankomen en zien ze vervolgens landen. Ook is er enig baltsgedrag te zien.

Zanglijster, Winterkoning, Buizerd worden eveneens waargenomen.

In het uitzicht staan Iepen, Hazelaar en Wilgen te bloeien.

Bij St Marie rondom grindgaten omzoomd met riet en schietwilg worden één keer één en één keer twee ijsvogels gezien. De eersten van wat later een hele reeks zou worden.

Tevens gezien of gehoord: Grote gele kwikstaart, Meerkoet, Waterhoen, Tjiftjaf, Waterral, Dodaars, Buizerd, Winterkoning, Groene specht, Matkopmees, Pimpelmees, Vlaamse gaai, Kievit en Staartmees.

We zien bloeiend Klein hoefblad, Hondsdraf en Speenkruid met een enkel eerste bloemetje, blad van vele Aronskelken en op omgezaagde Populierenstammen heel veel Waaiertjes.

Onderweg in tuinen en in grasrandjes bloeit wit- zachtgeel- en lila Primula vulgaris. In het bos treffen wij Bosanemoon en Slanke sleutelbloem bloeiend aan, alsook de Ruige veldbies.

Met uitzicht op het Lac du Der genieten wij van de zon.

Terug naar de dijk waar wij vanochtend waren, nu om de Kraanvogels te zien terugkomen en dat deden ze met honderden tegelijk!

Uit een auto worden foto's verkocht waar dankbaar gebruik van werd gemaakt.

Na het voortreffelijke diner wordt het programma voor morgen bekend gemaakt.

Mimi Huibers.

Woensdag 7 maart.

Het was de tweede ochtend dat we vroeg opstonden om de kraanvogels te gaan beluisteren en ze te zien vertrekken.

6.45 uur: een grijze wereld; de mist hing over het grote meer; een prachtig, verstild panorama! Het vroege ochtendlicht filterde door de laag hangende mist en in de verte hoorden we de kraanvogels roepen "Kru – Kru – Kru".

Daarna terug naar het hotel waar we een heel royaal ontbijt geserveerd kregen met heerlijke croissants en koffie of thee naar keuze.

Om 9.45 uur vertrokken we naar het Lac d'Orient via Montier en Der, het dichtstbijzijnde stadje met winkels, postkantoor en banken om geld te tanken en om boodschappen te doen. Sommigen bekeken de ruim gebouwde stenen kerk, die voortgekomen is uit de stichting van een abdij in de 7^e eeuw(!). In 1811 werd de abdij tot een 'haras' (paardenfokkerij) omgebouwd voor 20 merries en 40 hengsten ter verbetering van de paardenrassen. De stallen zijn te bezichtigen. De KNNV bezichtigde vooral de plaatselijke middenstand en de muurplanten en mossen op de stenen muren van de rivier de Voire, die dwars door het stadje loopt en hier tot een snel stromend kanaaltje wordt versmald.

Daarna door oude dorpjes gereden met veel vakwerkhuisen en tot mijn verbazing ook vakwerkkerkjes! De vakwerkbalken zijn tamelijk licht gekleurd, een warm bruin, niet het donkere uit Limburg. Joop sloeg onverwachts linksaf en zo ontdekten we twee prachtig 'verstopte' meertjes, waar we tussen het riet aan de oevers acht Grote Zilverreigers waarnamen. Een heel toevallige ontmoeting! Voorts Blauwe Reiger, Kuif- en Slobeend. Mimi zag een IJsvogel. Een oranje trilzwam werd op een oude boomtak aangetroffen. Veel aronskelk als ondergroei in de bosrand.

We passeren Brienne-le-Chateau waar Napoleon op 9 jarige leeftijd zijn militaire opleiding begonnen is als scholier met een studiebeurs. Hij is altijd warme gevoelens voor Brienne blijven koesteren. Na zijn dood ontving de stad een enorme geldsom als legaat.

Wij lieten ons iets verderop neer, in Brienne-le-Vieux, om aan de oever van de Aube ons brood op te eten, gezeten op een alweer leuk begroeide vuilnisbelt, lekker in de zon en met volop akkeronkruiden in bloei. De onvermijdelijke ijsvogel kwam ook hier weer lang; glanskoppen waren driftig zingend bezig in de elzen aan de overkant.

Langs een achterom straatje kuierend ontdekten we leuke tuintjes, een m'sieur was bezig om zijn vakwerkhuis op te knappen. Gemoedelijke sfeer.

's Middags bezochten we een groot meer, het Lac de la Forêt d'Orient. Langs de weg waren lange plastic 'banden' – lappen – aan lage hekjes vastgemaakt, waar op regelmatige plaatsen witte plastic emmers stonden, gevuld met wat water en stukjes drijfhout. Padden en kikkers werden hierin opgevangen om ze aan de andere kant van de weg weer vrij te laten, om ze zodoende voor een autodood te vrijwaren. Inderdaad zaten hier en daar wat padden in de emmers. Nancy en ik troffen een paddenpaar aan - in innige omhelzing midden op de weg – dat we overgezet hebben. Het was een moerasachtige omgeving langs het meer, met mooie mossen; verder geen waarnemingen gedaan of gehoord.

Gerrit en Joop troffen er Gert van der Hart van Globe Naturreizen uit Zundert die ons waardevolle informatie verschafte over plekken met kans op Zearend en Geelsnavelduiker.

We bezochten een interessant informatiecentrum, een prachtig houten gebouw in oude stijl gebouwd: het 'Maison du Parc Naturel Régional de la Forêt d'Orient' – adres: 10220 Piney. Alles over flora, fauna, geologie, volkscultuur, geschiedenis en uiteraard over de grote, deels kunstmatig, meren in deze streek die benut worden als retentie-bassins. Instructief en de moeite waard.

Op de terugweg stopten wij bij 'ons' Lac du Der om nog eens de aankomende kraanvogels waar te nemen; in grote lijnvormige formaties, vlogen ze naar hun nachtverblijf op de schiereilandjes. Twee maal zagen we duidelijk een Slechtvalk, mooie waarneming!

Later copieus gedineerd in ons prettige hotel!

Co-productie van
Flora Meijer en
Gerrit Wildeman.

Donderdag 8 maart. GRUES CENDRÉES.

Bonjour mes amis. Ik werd moeizaam wakker (du vin rouge), er klopte iets niet. Het was buiten licht en ik lag nog in bed, terwijl er volgens het programma een ochtendexcursie was gepland, om 7.30 u. Een lichte paniek kwam op, wat moest ik nu doen? Buiten was 't niet droog. Op kousevoeten naar de hal, beide busjes stonden er nog! Mon Dieu, gelukkig niet weer een excursie gemist. Had Joop zich verslapen?? Nieuwsgierig ging ik naar het ontbijt. Daar vertelde Joop dat het om 6.00 u. erg regenachtig was geweest en hij op persoonlijke titel de pré-ontbijt excursie had afgelast. Een geluk bij een ongeluk. Elk nadeel heft z'n voordeel! Een ieder liet zich het typisch Franse confiture-ontbijt goed smaken. Alle veldflessen werden gevuld met heet gechlloreerd water. Iedereen moest voor zijn eigen lunch zorgen, dus was het even spitskwartier in het kleine winkeltje tegenover 'Le Cheval Blanc'. Een stokbrood heet hier 'une baguette' en de Vin de table kostte maar 9 francs per liter!

Om circa 9.30 u. stapten we in onze eigen busjes en reden naar de 'dubbeldekker'-schuilhut aan de ZW-oever van het Lac du Der, waar we nog niet eerder geweest waren. Hier liet een zingende Rietgors (m.) zich uitgebreid telescoperen, verder hier een Wulp en Wintertalingen op de oever. We reden verder noordwaarts om het Lac naar een camping bij Port de Nuisement, alwaar de voorjaarsflora, bestaande uit bosanemoon en slanke sleutelbloem, al uitbundig bloeide. Dit was de enige plek waar we Appelvinken zagen rondvliegen tussen de toppen van de hoge bomen. Hier ook Kleine Zilverreiger, Tureluur en 3 Witgatjes.

Vervolgens verder naar Ste Marie-du-Lac en dan om het meer naar het watersportcentrum Port de Nemours.

De reisleiding had van Gert v.d. Hart van Globe Naturreizen vernomen dat hier een zeldzame duikersoort zat. Vanuit z'n busje liep Siem naar een mini-schuilhut en kroop er direct in! Op deze stormachtige lunchplek: een paar Grote Zaagbek, 5 Brilduikers en zelfs 40 Kleine Zwanen ver weg aan de overkant. Hier zagen we wel enkele duikers in rubberpakken, maar helaas géén geelsnavelduiker! Deze Franse brandweermannen voelden zich vast niet 'joli', toen ze uitgebreid werden bekeken met behulp van onze optische apparatuur. In het haventje zwom een Grèbe huppé.

Vanaf hier reden we terug naar de grote schuilhut bij de 'Ferme des Grues'. Het weer knapte zienderogen op en we zagen hier leuke soorten zoals: Keep, Groene Specht, Klapekster, Sperwer en een grote groep Rietgorzen. In de verte vlogen weer kraanvogels door het zwerk. Ook de Franse Luchtmacht scheerde langs met haar Mirages! Vanuit de schuilhut hadden we goed zicht op een bloeiende iep en wilg.

Hierna gingen we op KERKEPAD, we zouden een aantal historische vakwerkkerkjes bekijken aan het 'Circuit des Églises à pans de bois'. We reden naar Drosnay alwaar we het kerkje ook van binnen bekeken. Toen verder naar Chavanges waar een grotere stenen Abdij stond, welke in 1964 was gerestaureerd. In de Abdij waren ook foto's over de Eerste Wereldoorlog. Terwijl we stonden te wachten bij de busjes riep Henk Besjes opeens: "Rode Wouw" en warempel we zagen onze eerste wouw van deze reis laag overvliegen!

Onze volgende stop was Lentilles. In dit kerkje lagen ontelbare dode vliegen op de vloer, was men bezig geweest met de gifspuit? Bijna iedereen liep hier een rondje om de kerk en bekeek de Franse grafstenen met hun typische 'souvenirs'. Wat wij niet snel zullen vergeten waren de vele 'Grues Cendrées'. Het luchtruim werd bevogeld door vele overtrekkende kraanvogels, die eerst een rondje boven de kerk zeilden en daarna verder vlogen. Dit zie je nooit in Nederland en hier kwamen we voor. Très joli!

Op naar Étang de la Horre; hier judasoor en 2 IJsvogels, de ene boven een beekje, de andere boven het meer. Toen we arriveerden kwam er meteen een KLM-vogel (cygnus olor) aanvliegen, die voedsel wou hebben en daarom Joop lastig viel.

Daarna weer 'en route'; in onze bus was Gerrit de hele dag zeer 'agréable' bezig. Vandaag werd er weinig gecirculeerd in de bus en Toos had veel vertrouwen in de chauffeur. We reden langs het hotel om Petra op te halen en toen naar het Prèsqu'île de Champaubert, met z'n karakteristieke kerkje. Hier stond een moderne, strakke schuilhut voor ons klaar. We zochten hier de Zeearend, maar hij was helaas niet thuis. Hier wel weer kraanvogels in de verte.

Weer terug, hotelwaarts. De groep splitste zich hier. Vooraf aan ons laatste avondmaal reden we met één busje naar de dijk: site de Chantecoq. Het kraampje stond er weer.

Op het Ile de Chantecoq stonden duizenden Kraanvogels en er kwamen er steeds meer bij, een magnifiek gezicht. De Slechtvalk vloog weer landinwaarts, een kleurig wolkendek....

Tijdens het viergangen diner werden Joop en Gerrit toegesproken door Petra en Aly en kregen ieder een cadeau. Mijns inziens had Gerrit ook wel een boekwerkje over kraanvogels verdiend! Misschien de volgende keer.

Na het diner (pasta) kreeg iedereen de rekening gepresenteerd van Le Cheval Blanc. Morgen is een reisdag en daarom moesten we deze avond alweer onze koffers cq tassen inpakken.

Au revour, op 20 mei in Colijnsplaat.

Ben van Dijk.

Vrijdag 9 maart . De terugreis.

Iedereen zat keurig op tijd aan de ontbijttafel voor ons laatste jam-stokbrood maal. Enkele oud-NJN-ers hieven zelfs nog een paar oude drinkliederen aan.

Daarna inpakken en weggezen.

In de motregen reden we weg, met onze vertrouwde chauffeurs Joop en Gerrit aan het stuur.

De eerste stop was net voorbij Verdun. Wat hield het Verdrag van Verdun ook alweer in?

Niemand kon het meer zo uit zijn herinnering opnoemen. Dus thuis opzoeken: 843, het Rijk van Karel de Grote wordt verdeeld onder zijn drie kleinzonen. Gerrit vond het in de Michelin gids.

Via een kleine omweg reden we langs een groot monument uit de 1e wereldoorlog, een imposant natuurstenen bouwwerk, het Ossuarium van Douaumont, een knekelhuis.

De ontelbare rijen kruisen op de erevelden gaven een beklemmend beeld van de waanzin van de oorlog.

Op weg naar Montmédy genoten we weer (evenals op de heenweg) van de vele honderden kraanvogels in de maisvelden, nu zelfs héél dichtbij. Een fantastisch slot van een 5-daags kraanvogelavontuur.

In Bastogne werd nog een stop gemaakt voor een afscheidsdronk, waarbij enkele deelnemers hun deels verlopen munten wilden opmaken.

Op de parkeerplaats Les Nutons langs de E25 naar Luik namen de groepen tenslotte afscheid van elkaar.

We hadden een erg fijne, korte week, waar intens gevogeld is van 's-morgens vroeg tot soms 's-avonds laat. Ook wat het weer betreft mochten we niet klagen.

Joop en Gerrit, heel veel dank voor alles, jullie waren geweldig!

Siem van Huyzen.

Inleiding

Uit Natura nr. 6, nov-dec 2000:
 "R2 Lac du Der Frankrijk; 5 t/m 9 maart 2001"

De reis gaat naar de grote pleisterplaats van Kraanvogels in de omgeving van het Lac du Der .... De vogels verblijven er slechts enkele dagen om daarna door te trekken ....."

Kraanvogels!! Fijn!

Lac du Der?? Waar? Nooit van gehoord ...

Lac du Der was voorheen geen meer, maar weide- en landbouwgebied met een paar vijvers en een riviertje. Er lagen daar 3 dorpen, waarvan één de naam Chantecoq droeg. In het kort:

Toen het meer gerealiseerd zou worden braken de bewoners hun huizen zelf af en namen de nog te gebruiken materialen mee. Toen kwamen de dijken .....

Waarom dat meer? Uit Natura: " Het Lac du Der is het grote reservoir van de Marne" .

Er zijn nog meer van die reservoirs. Zij samen hebben hetzelfde doel:

- a: wateroverlast voorkomen in het Parijse bekken
- b: het opslaan van drinkwater voor perioden van schaarste.

Doordat diverse rivieren in de Seine uitmonden (de Aube, Loing, Yonne en nog enkele kleinere rivieren) kon de Seine voorheen, tijdens perioden van hoog water, overstromingen veroorzaken. Zelfs de Parijse metro dreigde onder te lopen.

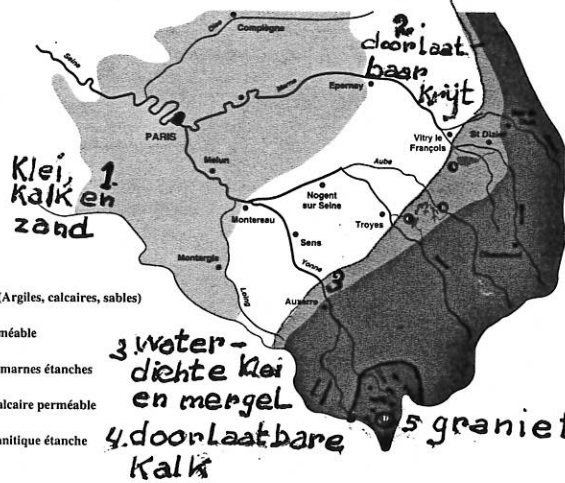
Vanaf 1949 zijn deze reservoirs gerealiseerd. Zij hebben een ondoordringbare bodem van klei, Het lac - reservoir van de Yonne, Pannecièrre, is ondoordringbaar door het graniet van de Morvan, zie afbeelding I. Hierop is te zien:

- de rivieren die uitmonden in de Seine met de bijbehorende waterberging (lac = reservoir)
- de datum van ingebruikname
- de diverse grondsoorten

Quand la géologie impose sa loi

Les lacs doivent nécessairement être placés sur des sols qui retiennent l'eau et dans des zones moins urbanisées que la région parisienne - d'où leur localisation en Champagne humide et dans le Morvan, régions imperméables, du fait du substratum argileux pour les lacs de Champagne, et du socle granitique pour Pannecièrre.

Esquisse géologique du bassin de la Seine

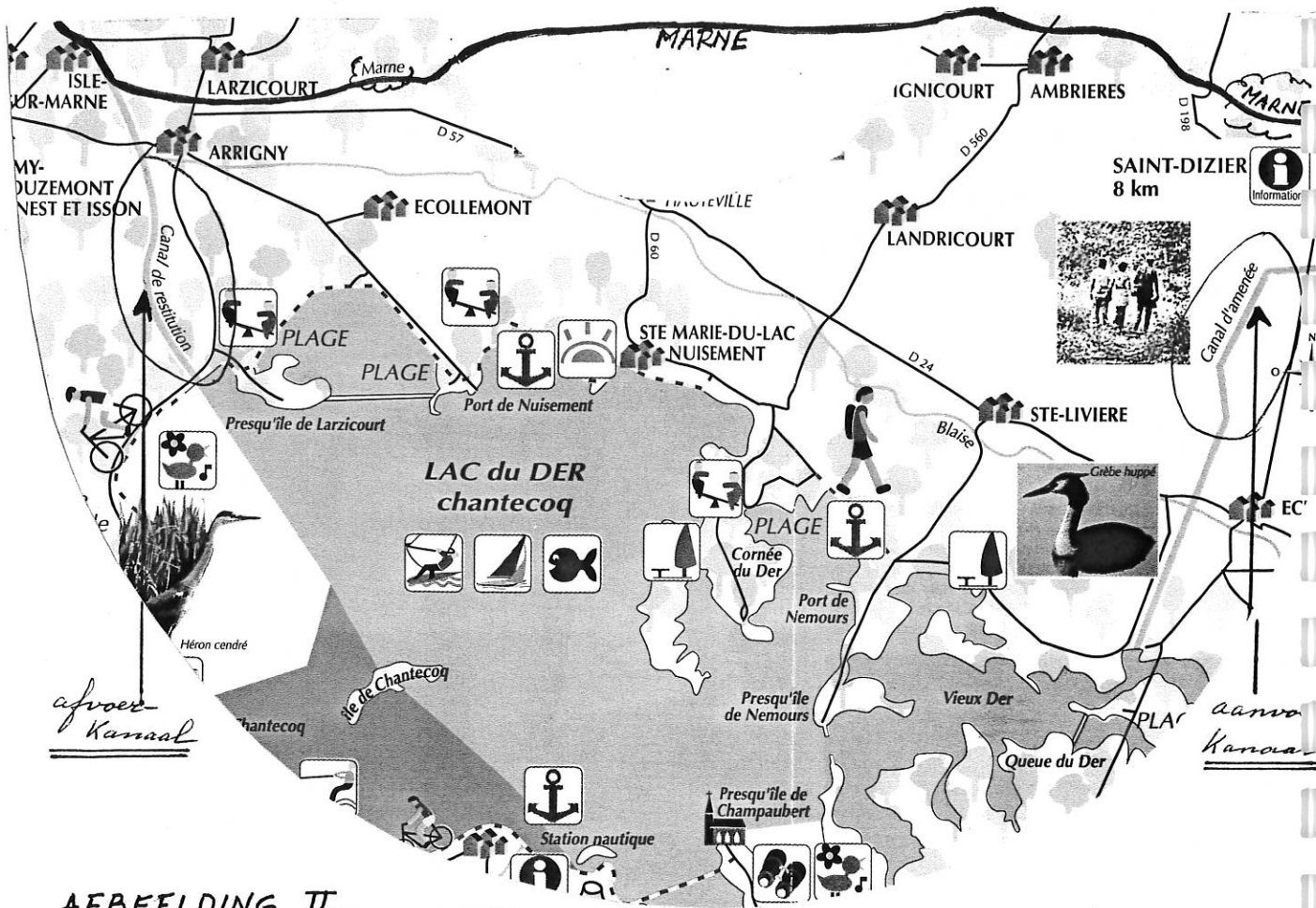
afbeelding I

ingebruikname { 1944
 1990
 1966
 1949

- A Lac du Der-Chantecoq (Lac-réservoir Marne) 1 Tertiaire (Argiles, calcaires, sables)
- B Laes Amance et du Temple (Lac-réservoir Aube) 2 Craie perméable
- C Lac d'Orient (Lac-réservoir Seine) 3 Argiles et marnes étanches
- D Lac-réservoir de Yonne Pannecièrre 4 Auréole calcaire perméable
- 5 Massif granitique étanche

Afbeelding I

Sinds 1974 is het Lac du Der in gebruik. Het overtollige water van de Marne stroomt via een kanaal in het meer. Als de Marne laag staat stroomt het water uit het meer weer naar de Marne via een ander kanaal (canal de restitution), zie afbeelding II, de kanalen en het Lac du Der.

Sindsdien heeft het Lac du Der en zijn omgeving zich ontwikkeld tot een paradijs voor ornithologen. Er broeden vele vogelsoorten. Andere zijn onderweg. De belangrijkste reden is voor ons: de trek van de kraanvogels. Na hun vertrek uit hun overwinteringsgebied, o.a. Extremadura in Spanje, vliegen zij naar hun broedgebieden in N.O.-richting. Het Lac du Der is een welkome plek om reserves op te doen voor het vervolg van de reis. Zij fourageren in de omgeving o.a. op mais- en aardappelakkers. Overnachten doen zij op eilandjes in het Lac du Der. Zo zijn zij veilig voor hun belagers, o.a. de vos.

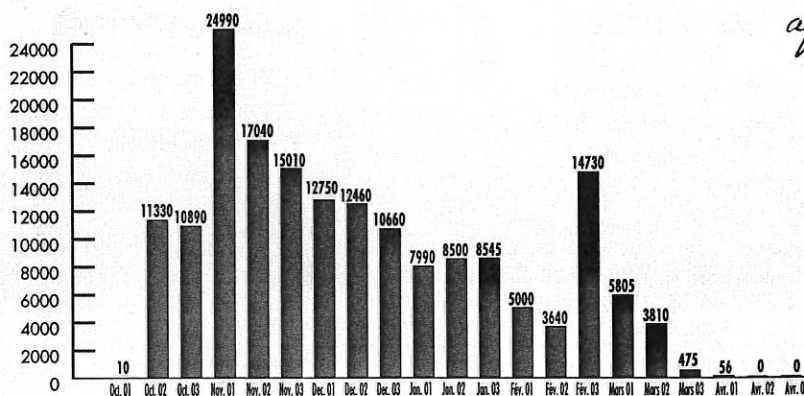
De aantallen doortrekkende kraanvogels nemen nog steeds toe. In het jaar 2000 waren het er b.v. op één dag (3 febr.) 14.730, zie afbeelding III.

Gesterkt door enkele dagen voedsel en rust vliegen zij door naar hun broedgebieden in Duitsland, Polen of Zweden.

In Oost-Nederland kun je ze dan wel eens waarnemen. Zet je oren maar open. Het geluid van kraanvogels vergeet je immers nooit meer .....

Stationnements des Grues cendrées sur le lac du Der-Chantecoq
saison 1999/2000 : maxima enregistrés par décade (chiffres LPO/ONCFS)

afb. III

Afbeelding III

Dag 1, maandag 5 maart 2001

Vanuit Dordrecht vertrekt een busje met Gerrit Wildeman aan het stuur plus 8 KNNV-ers die voornamelijk in het Westen wonen. Vanuit Arnhem vertrekt reisleider Joop Vrielink met de rest van het gezelschap.

De twee groepen ontmoeten elkaar vlak bij de grens. In de Ardennen worden we nog even geconfronteerd met de winter: het heeft pas nog gesneeuwd. We worden op het hoogste punt van België "Baraque de Fraiture", 647 meter, getraceerd op een schitterend wit panorama.

We gaan tanken in Martelange waarna we via Virton de grens bereiken. Daar wacht ons een controle, een voorzorgs-maatregel i.v.m. het uitbreken in Engeland van mond- en klauwzeer. Er wordt gevraagd waar we heen gaan en of we soms een boerderij aandoen.

In Frankrijk rijden we via Montmedy richting Verdun. Het is langs deze weg, om ± 15 u., dat we de eerste ontmoeting hebben met kraanvogels. Rechts en links van de weg, dichtbij, fourageren zeven à achthonderd kraanvogels. De kijkers komen te voorschijn .....

Via Bar le Duc en St. Dizier arriveren we om ± 17.30 u. in Giffaumont-Champaubert in het hotel "Le Cheval blanc".

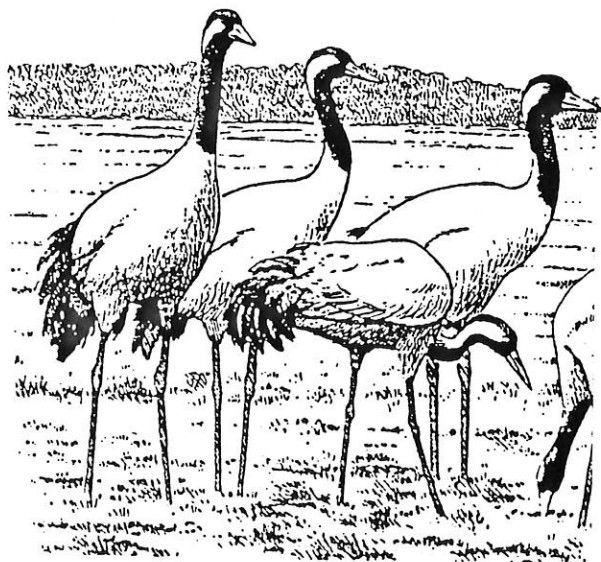
Afstand vanuit Dordrecht was 524 km. Vanuit Arnhem zal die iets korter zijn.

Morgen gaan we vóór zonsopgang naar het Lac du Der.

Thea Janssen

Waargenomen vogelsoorten tijdens de KNNV reis naar
Lac du Der van 5 tot en met 9 maart 2001.

Dodaars	Groene Specht
Fuut	Zwarte Specht*
Aalscholver	Grote Bonte Specht
Kleine Zilverreiger	Middelste Bonte Specht
Grote Zilverreiger	Veldleeuwerik
Blauwe Reiger	Boompieper?
Kleine Zwaan	Graspieper
Grauwe Gans	Witte Kwikstaart
Rietgans	Grote Gele Kwikstaart
Bergeend	Heggenus
Wilde Eend	Roodborst
Krakeend	Zwarte Roodstaart
Pijlstaart	Grote Lijster
Slobeend	Mereel
Smient	Zanglijster
Wintertaling	Koperwiek
Tafeleend	Tjiftjaf
Kuifeend	Goudhaan
Brilduiker	Vuurgoudhaan
Grote Zaagbek	Koolmees
Rode Wouw	Pimpelmees
Zwarte Wouw	Zwarte Mees
Blauwe Kiekendief	Kuifmees*
Buizerd	Matkop
Sperwer	Staartmees
Havik	Boomklever
Torenavk	Boomkruiper
Slechtvalk	Klapekster
Fazant	Gaai
Waterral*	Kauw
Waterhoen	Roek
Meerkoet	Zwarte Kraai
Kraanvogel	Spreeuw
Scholekster	Huisemus
Goudplevier	Ringmus
Kievit	Vink
Witgat	Keep
Oeverloper?	Kneu
Tureluur	Putter
Grutto	Groenling
Wulp	Goudvink*
Watersnip	Appelvink
Kokmeeuw	Geelgors
Stormmeeuw	Rietgors
Holenduif	* = alleen gehoord
Houtduif	
Bosuif	
IJsvogel	

FRIEDRICH VON SCHILLER.

1759—1805.

DIE KRANICHE DES IBYKUS.

(Um 530 vor Chr.)

1) Zum Kampf der Wagen und Gesänge,
Der auf Korinthus' Landesenge
Der Griechen Stämme froh vereint,

3) Er ruft die Menschen an, die Götter,
Sein Flehen dringt zu keinem Retter;
Wie weit er auch die Stimme schickt,
Nichts Lebendes wird hier erblickt.
„So muß ich hier verlassen sterben,
Auf fremdem Boden, unbeweint,
Durch böser Buben Hand verderben,
Wo auch kein Rächer mir erscheint!“

Und schwer getroffen sinkt er nieder,
Da rauscht der Kraniche Gefieder;
Er hört, schon kann er nicht mehr sehn,
Die nahen Stimmen furchtbar kräh'n.
„Von euch, ihr Kraniche dort oben,
Wenn keine andre Stimme spricht;
Sei meines Mordes Klag' erhoben!“
Er ruft es, und sein Auge bricht.

Der nackte Leichnam wird gefunden,
Und bald, obgleich entstellt von Wunden,
Erkennt der Gastfreund in Korinth
Die Züge, die ihm teuer sind.
„Und muß ich so dich wiederfinden,
Und hoffe mit der Fichte Kranz
Des Sängers Schläfe zu umwinden,
Bestrahlt von seines Ruhmes Glanz!“

Und jammernd hören's alle Gäste,
Versammelt bei Poseidons Feste,
Ganz Griechenland ergreift der Schmerz,
Verloren hat ihn jedes Herz.

2) Zog Ibykus, der Götterfreund,
Ihm schenkte des Gesanges Gabe,
Der Lieder süßen Mund Apoll;
So wandert er, an leichtem Stabe,
Aus Rhegium, des Gottes voll.

Schon winkt auf hohem Bergesrücken
Akrokorinth des Wandrers Blicken,
Und in Poseidons Fichtenhain
Tritt er mit frommem Schauder ein.
Nichts regt sich um ihn her, nur Schwärme
Von Kranichen begleiten ihn,
Die fernhin nach des Südens Wärme
In graulichem Geschwader ziehn.

„Seid mir begrüßt, befreund'te Scharen,
Die mir zur See Begleiter waren;
Zum guten Zeichen nehm' ich euch,
Mein Los, es ist dem euren gleich.
Von fernher kommen wir gezogen
Und flehen um ein wirtlich Dach.
Sei uns der Gastliche gewogen,
Der von dem Fremdling wehrt die Schmach!“

Und munter fördert er die Schritte
Und sieht sich in des Waldes Mitte;
Da sperren auf gedrangem Steg
Zwei Mörder plötzlich seinen Weg.
Zum Kampfe muß er sich bereiten,
Doch bald ermattet sinkt die Hand,
Sie hat der Leier zarte Saiten,
Doch nie des Bogens Kraft gespannt.

4) Und stürmend drängt sich zum Prytanen¹⁾
Das Volk, es fordert seine Wut,
Zu rächen des Erschlagenen Manen,
Zu sühnen mit des Mörders Blut.

Doch wo die Spur, die aus der Menge,
Der Völker flutendem Gedränge,
Gelockt von der Spiele Pracht,
Den schwarzen Täter kenntlich macht?
Sind's Räuber, die ihn feig erschlagen?
Tat's neidisch ein verborgner Feind?
Nur Helios vermag's zu sagen,
Der alles Irdische bescheint.

Er geht vielleicht mit frechem Schritte
Jetzt eben durch der Griechen Mitte,
Und während ihn die Rache sucht,
Genießt er seines Frevels Frucht.
Auf ihres eignen Tempels Schwelle
Trotzt er vielleicht den Göttern, mengt
Sich dreist in jene Menschenwelle
Die dort sich zum Theater drängt.

Denn Bank an Bank gedrängt sitzen,
Es brechen fast der Bühne Stützen,
Herbeigeströmt von fern und nah,
Der Griechen Völker wartend da.
Dumpfbrausend wie des Meeres Wogen,
Von Menschen wimmelnd, wächst der Bau
In weiter stets geschweiftem Bogen
Hinauf bis in des Himmels Blau.

¹⁾ Magistrat.

5) Wer zählt die Völker, nennt die Namen,
Die gastlich hier zusammen kamen?
Von Theseus' Stadt ¹⁾, von Aulis' Strand,
Von Phokis, vom Spartanerland,
Von Asiens entlegner Küste,
Von allen Inseln kamen sie,
Und horchen von dem Schaugerüste
Des Chores grauser Melodie,

Der, streng und ernst, nach alter Sitte,
Mit langsam abgemeßnem Schritte
Hervortritt aus dem Hintergrund,
Umwandelnd des Theaters Rund.
So schreiten keine ird'schen Weiber!
Die zeugete kein sterblich Haus!
Es steigt das Riesenmaß der Leiber
Hoch über Menschliches hinaus.

Ein schwarzer Mantel schlägt die Lenden,
Sie schwingen in entfleischten Händen
Der Fackel düsterrote Glut,
In ihren Wangen fließt kein Blut;
Und wo die Haare lieblich flattern,
Um Menschenstirnen freundlich wehn,
Da sieht man Schlangen hier und Nattern
Die giftgeschwollenen Bäuche blähn.

Und schauerlich, gedreht im Kreise,
Beginnen sie des Hymnus Weise,
Der durch das Herz zerreißen dringt,
Die Bande um den Frevler schlingt.

¹⁾ Athen.

7) Und zwischen Trug und Wahrheit schwebet
Noch zweifelnd jede Brust und bebet
Und huldigt der furchtbarn Macht,
Die richtend im Verborgnen wacht,
Die unerforschlich, unergründet
Des Schicksals dunkeln Knäuel flicht,
Dem tiefen Herzen sich verkündet,
Doch fliehet vor dem Sonnenlicht.

Da hört man auf den höchsten Stufen:
Auf einmal eine Stimme rufen:
„Sieh da, sieh da, Timotheus,
Die Kraniche des Ibykus!“ —
Und finster plötzlich wird der Himmel,
Und über dem Theater hin
Sieht man in schwärzlichtem Gewimmel
Ein Kranichheer vorüberziehn.

„Des Ibykus!“ — Der teure Name
Rührt jede Brust mit neuem Grame,
Und wie im Meere Well' auf Well',
So läuft's von Mund zu Munde schnell:
„Des Ibykus? den wir beweinen,
Den eine Mörderhand erschlug!
Was ist's mit dem? was kann er meinen?
Was ist's mit diesem Kranichzug?“

Und lauter immer wird die Frage,
Und ahnend fliegt's mit Blitzesschlage
Durch alle Herzen: „Gebet acht,
Das ist der Eumeniden Macht!“

6) Besinnungraubend, herzbetörend
Schallt der Erinnyen Gesang, ¹⁾
Er schallt, des Hörers Mark verzehrend,
Und duldet nicht der Leier Klang:

„Wohl dem, der frei von Schuld und Fehle
Bewahrt die kindlich reine Seele!
Ihm dürfen wir nicht rächend nah'n,
Er wandelt frei des Lebens Bahn.
Doch wehe, wehe, wer verstohlen
Des Mordes schwere Tat vollbracht!
Wir heften uns an seine Sohlen,
Das furchtbare Geschlecht der Nacht.

Und glaubt er fliehend zu entspringen,
Geflügelt sind wir da, die Schlingen
Ihm werfend um den flücht'gen Fuß,
Daß er zu Boden fallen muß.
So jagen wir ihn ohn' Ermatten,
Versöhnen kann uns keine Reu',
Ihn fort und fort bis zu den Schatten
Und geben ihn auch dort nicht frei.“

So singend, tanzen sie den Reigen,
Und Stille, wie des Todes Schweigen,
Liegt überm ganzen Hause schwer,
Als wenn die Gottheit nahe wär'.
Und feierlich, nach alter Sitte,
Umwandelnd des Theaters Rund,
Mit langsam abgemeßnem Schritte,
Verschwinden sie im Hintergrund.

¹⁾ Schiller denkt an den Chor in Aschylos' „Eumeniden“.

8) Der fromme Dichter wird gerochen,
Der Mörder bietet selbst sich dar —
Ergreift ihn, der das Wort gesprochen,
Und ihn, an den's gerichtet war!“

Doch dem war kaum das Wort entfahren,
Möcht' er's im Busen gern bewahren;
Umsonst! Der schreckenbleiche Mund
Macht schnell die Schuldbewußten kund.
Man reißt und schleppt sie vor den Richter;
Die Szene wird zum Tribunal,
Und es gesteh'n die Bösewichter,
Getroffen von der Rache Strahl.

DAS LIED VON DER GLOCKE.

Vivos voco. Mortuos plango. Fulgura frango ¹⁾.

Fest gemauert in der Erden
Steht die Form, aus Lehm gebrannt.
Heute muß die Glocke werden!
Frisch, Gesellen, seid zur Hand!
Von der Stirne heiß
Rinnen muß der Schweiß,
Soll das Werk den Meister loben;
Doch der Segen kommt von oben.

Zum Werke, das wir ernst bereiten,
Geziemt sich wohl ein ernstes Wort;
Wenn gute Reden sie begleiten,
Dann fließt die Arbeit munter fort.
So laßt uns jetzt mit Fleiß betrachten,

¹⁾ Die Lebenden rufe ich; die Toten beklage ich; die Blitze breche ich.

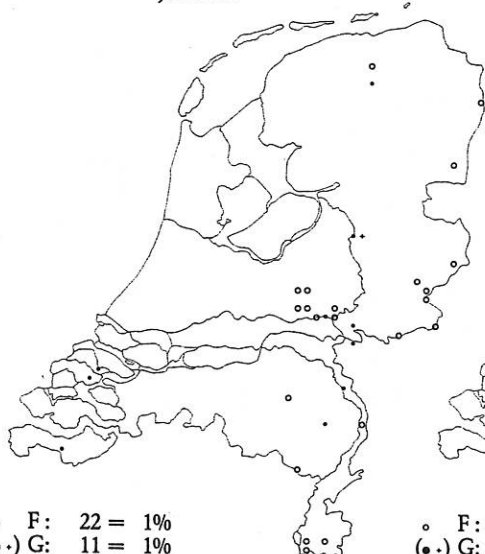
Kraanvogel

Grus grus

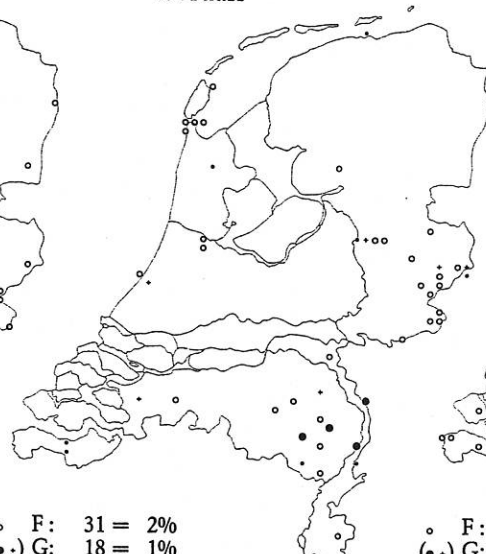
De Kraanvogel is het troetelkind van de Westduitse natuurbescherming; om de weinige broedparen in Noord-Duitsland te gerieven, worden hele moerassen op grondige wijze heringericht. Het aantal broedparen is hier echter verwaarloosbaar in vergelijking met dat in Fenno-Scandinavië, Oost-Duitsland, Polen en vooral Rusland. In de herfst verzamelen zich grote scharen Kraanvogels in het noorden van Oost-Duitsland, met name op het eiland Rügen. Na de eerste zware vorstinval trekt een deel weg naar het zuidwesten. De slechts enkele honderden km brede trekbaan van deze vogels schampt langs de oostrand van Nederland; de overwinteringsgebieden liggen in Spanje. Vele tienduizenden trekken naar het zuidoosten, om via Turkije en Egypte in de overwinteringsgebieden in Soedan en Ethiopië terecht te komen.

Het vèrdragende geluid van overvliegende Kraanvogels doet iedere rech-
geaarde vogelaar naar buiten hollen. Het is vermoedelijk de enige soort in
Nederland waarvoor ooit door een burgemeester (P.A. Hens te Valken-
burg) raadsvergaderingen werden stilgelegd. De soort roept echter lang
niet altijd en hoog overtrekkende vogels kunnen makkelijk worden
gemist. Op grote afstand is zelfs vergissing met ganzen niet uitgesloten.
Bovendien zijn dubbeltellingen verre van denkbeeldig.
Ieder voor- en najaar verschijnen er Kraanvogels boven Nederland. De
overgrote meerderheid van de meldingen heeft betrekking op vliegende
vogels. Normaliter ligt de presentie in beide trekperiodes laag tot zeer laag,
een indicatie dat Kraanvogels in slechts een gering aantal blokken kunnen
worden waargenomen. Over de kwantiteit van de trek hoeft dat overigens
niets te zeggen: zo passeerden er in het najaar van 1980 relatief veel Kraan-
vogels, terwijl dat uit de presentie niet is af te leiden. In het najaar beperkt
de trek zich tot oktober en november (soms ook nog december), in het
voorjaar tot maart en april. Overwintering komt voor, maar zelden. Bij de

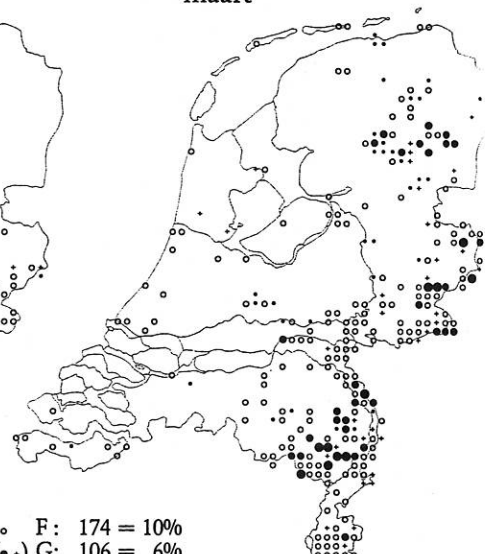
januari

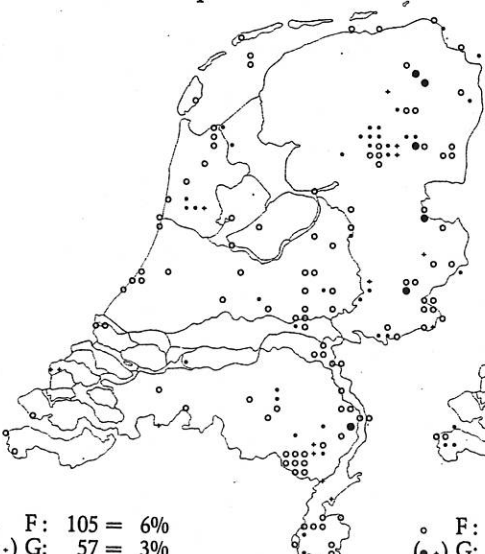
februari

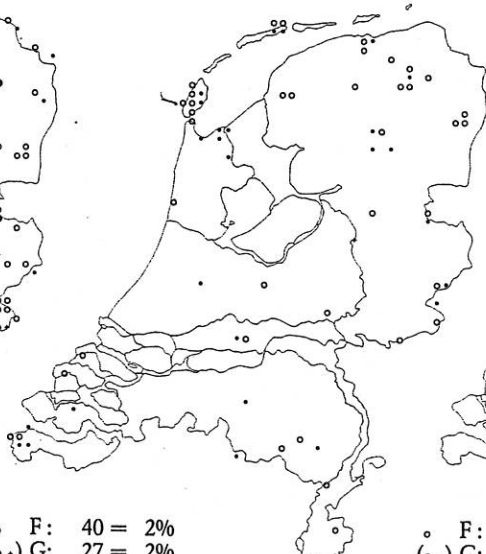
maart

april

mei

juni

zomerwaarnemingen zijn wellicht uit gevangenschap ontsnapte vogels betrokken.

Uitschieters in bovenstaand beeld zorgen ervoor dat de telefoonverbindingen in Nederland het zwaar te verduren krijgen. Dit was met name het geval in maart 1980 en november 1982. In beide gevallen was een combinatie van weersfactoren verantwoordelijk voor een westwaartse opschuiving van de trekbaan: aanhoudende en felle oosten- en zuidoostenwinden en soms dichte mist. Hoewel Kraanvogels veel minder thermiekafhankelijk zijn dan Ooievaars, blijken ze door bovenstaande weersomstandigheden honderden km buiten hun gebruikelijke trekbaan te kunnen verdriften. Daarbij doet de omvang van de verdrifting vermoeden dat er wel eens vogels deelnemen, die normaliter de zuidoostelijke trekroute gevolgd zouden hebben, zoals in het najaar 1982 vermoedelijk het geval was. De relatief sterke doortrek in het najaar van 1980 viel samen met een koude-inval in Noord-Europa. Door het ontbreken van harde oostenwinden werd de meerderheid van de in Nederland waargenomen vogels toen alleen in Zuid-Limburg gezien.

Kraanvogels komen in ons overbevolkte land thans veel minder aan de grond dan vroeger. Van de passanten doet naar schatting hooguit 10% een poging hiertoe. Alleen in Limburg en zuidoostelijk Noord-Brabant liggen pleisterplaatsen waar jaarlijks voor korte of langere tijd Kraanvogels rondstappen: Groote Peel, Strabrechtse Heide, de Hamert en het Meinweggebied. Enkele decennia geleden telde Nederland nog zeker 10-20 vaste pleisterplaatsen, waaronder meerdere benoorden de grote rivieren (Twente en de Achterhoek). De overmatige recreatiedruk zorgt ervoor dat de vogels uitsluitend onder exceptionele omstandigheden zoals zware mist buiten de vier vaste pleisterplaatsen een poot aan de grond krijgen. Zo werden er in november 1982, tijdens de grootscheepse verdrifting, in

Zeeland 300-400 pleisteraars waargenomen, terwijl ook op de Veluwe, de Utrechtse Heuvelrug en in het centrale en oostelijke deel van Noord-Brabant Kraanvogels pleisterden op heidevelden en akkers.

Op grond van gedetailleerde onderzoeken konden in de periode 1978-83 vrij nauwkeurig de aantallen doortrekkers over Nederland worden bepaald. Dubbelstellingen zijn zoveel mogelijk geëlimineerd; alleen de 's nachts passerende vogels vormen een onzekere factor. In de voorjaren van 1979-83 werden resp. 2 500-3 000, 8 000-10 000, 200-300, 800 en 1 000-1 200 exemplaren geteld. In de najaren van 1978-82 waren dat resp. 3 000, 2 000-2 500, 6 000, 2 000-2 200 en 25 000.

Literatuur: 553, 827, 828, 855

